

Protestantse Kerkbode

van / voor alle gemeenten van de Protestantse Kerk Nederland in de provincie Groningen.

Voortzetting van de Groninger Kerkbode.

Uitgave: Luinstra Uitgeverij b.v. - Veldstreek 15 - 9354 VA Zevenhuizen

2 VEUR AALTIED

3 VOOR DE JEUGD

8 GELOVIG HUMANISME

9 WERELD GEBEDSDAG
1 MAART 2019

GELOVEN TUSSEN VERLEDEN EN TOEKOMST

Heleen Maat

Elke maand leid ik in mijn gemeente een leerhuisavond. Vaak wordt op die avonden opgemerkt dat er heden ten dage zo anders wordt aangekeken tegen zaken die te maken hebben met geloven: tegen kerkelijke dogma's, tegen de waarheid van Bijbelverhalen, noem maar op. Het is allemaal anders dan men vroeger heeft geleerd, en altijd heeft aangenomen.

Inderdaad wordt er in de kerk anders gesproken over Bijbelverhalen en dogma's dan in de tijd waarin mijn grootvader predikant was. Destijds ging men er, al dan niet stilzwijgend, vanuit dat de Bijbelverhalen vertelden van waar gebeurde dingen, dat ze historisch waren, en feitelijke informatie bevatten. Inmiddels zijn de resultaten van bijbelwetenschappen bekend geraakt onder kerkgangers. Ook de resultaten van natuurwetenschap en historisch onderzoek maken mensen kritisch. Veel meer dan vroeger is er oog voor de eigensoortige inhoud van bijbelverhalen. Een vergelijkbaar proces voltrekt zich rond kerkelijke dogma's. Lang werden dogma's opgevat als ontwijfelbare waarheden die onveranderd geloofd dienen te worden. Tegenwoordig wordt er in veel theologische en kerkelijke kringen anders gedacht. Dogma's worden in hun historische context geplaatst en hun ontstaansgeschiedenis wordt onderzocht. Voor mijn leerhuisgangers zijn de zaken die we bespreken regelmatig eyeopeners; verrassend en vernieuwend. Dat doet soms de vraag opkomen hoe onze grootouders het nu zo verkeerd konden hebben. En ook, waarom al die nieuwe kennis niet eerder aan de mensen is verteld. Waren onze grootouders misschien niet zo slim als wij? Of zaten ze niet zo te wachten op nieuwe inzichten?

Het is ongetwijfeld zo, dat de huidige generatie gelovigen beschikt over veel meer kennis dan de geslachten voor ons. Dat geldt ook voor theologen, want zo gaat dat in de wetenschap: kennis groeit voortdurend aan. Inzichten worden voortdurend ingehaald door nieuwe en nog nieuwere inzichten. Die kennis druppelt ook door naar 'gewone' gelovigen: zij is te beluisteren vanaf preekstoelen en in leerhuizen. Mensen kunnen daardoor veel meer weten dan de generaties vóór ons. Wij zijn in staat om veel genuanceerder na te denken over de betekenis van bijbelverhalen, of van een kerkelijk dogma. Weten we het dan ook beter dan vorige generaties? Hebben wij een betere kijk op de betekenis van bijbelverhalen dan zij? Dat is te eenvoudig gesteld. Want hoe wij denken en wat wij weten, heeft alles te maken met de tijd waarin wij leven. De manier waarop wij nadenken over deze zaken staat niet los van andere dingen waarover we nadenken. Elke tijd heeft zijn eigen wereldbeeld, en een daarmee verbonden 'denkklimaat'.

In de tijd van de Verlichting was de zich ontwikkelende natuurwetenschap een belangrijke factor in het denken. Rationalisme beheerste de filosofie: men zocht naar logische en

rationele verklaringen. Die wijze van denken had ook invloed op de theologie: ook die werd beheerst door rationalisme en het zoeken naar objectieve waarheid. Het Verlichtingsdenken heeft mensen ver gebracht en dat is nog steeds het geval. Echter, in de loop van de eeuwen na de Verlichting kwamen ook beperkingen van het zoeken naar objectieve kennis aan het licht. Een belangrijke constatering was dat kennis en waarheid altijd verbonden zijn met de mensen die die kennis verwerven, en die op zoek zijn naar waarheid: onze culturele en historische achtergrond, onze opvoeding en opleiding, ze klinken allemaal mee in de wijze waarop wij over de dingen nadenken. Bovendien zijn er in de loop van de eeuwen steeds meer twijfels gerezen bij de mogelijkheid van objectieve kennis: kunnen wij eigenlijk wel iets weten over de dingen buiten ons? Vandaag is het gedachtegoed van de Verlichting nog steeds essentieel in ons denken. Echter, het wordt aangevuld, gecorrigeerd zo u wilt, door ideeën over de historische beperktheid van mensen, over de (on)mogelijkheid van objectieve kennis, of over de rol van taal daarbij.

Leidt de toename van onze kennis er nu toe dat wij beter weten hoe de wereld in elkaar zit, wat bijbelverhalen betekenen, en wat kerkelijke dogma's zijn? Ik denk dat je vooral moet zeggen dat wij anders tegen de dingen aankijken dan vorige generaties. Onze ouders en grootouders leefden in een andere tijd dan wij. Zij dachten, net zo goed als wij, na over de dingen waarover wij nadenken. Naar eer en geweten legden zij de Bijbel uit en spraken over dogma's. Overigens was er in de eeuwen voor ons niet slechts één manier van bijbeluitgeleg; er was toen al net zoveel discussie als nu.

Inmiddels kunnen wij sommige dingen die onze grootouders geloofden, niet meer nazeggen. Dat is niet omdat zij te dom waren, en wij zo slim; dat is omdat wij in een andere wereld leven dan zij. Wij leven met een ander wereldbeeld, en wij zijn grootgebracht met andere ideeën over kennis en waarheid, dan zij. In sommige opzichten zullen wij dingen beter zien dan de mensen van honderd jaar geleden. Echter, ons 'beter weten' is betrekkelijk. Want ook in de tijd die komt zal het wereldbeeld van mensen veranderen. Het filosofische denkklimaat heeft niet nu haar eindpunt bereikt; het denken zal gewoon doorgaan, zich ontwikkelen. Ongetwijfeld zullen er over enkele eeuwen mensen zijn die tegen elkaar zeggen, wat hielden die mensen er in 2019 toch vreemde ideeën op na!

De constatering dat er vandaag zo anders wordt aangekeken tegen zaken die te maken hebben met geloven, confronteert ons vooral met de betrekkelijkheid van onze eigen kennis. Wij weten niet alles. Wij hebben de waarheid niet in pacht. Vóór ons waren er mensen die hun visie op dingen ontwikkelden. En na ons zullen generaties er geheel anders tegenaan kijken.

Heleen Maat is predikant in Aduard-Den Ham-Fransum; zij is lid van het redactieteam